

Monika Piotrowska

Słowa kluczowe: fotograf zawodowy, fotograf amator, edukacja fotograficzna, snobizm, konserwatyizm artystowski

Celem artykułu jest nakreślenie kontekstów społecznych, które przesądziły o zachowawczej formie polskiej fotografii kojarzonej ze sztuką, powstałej w okresie budowy młodego państwa międzywojennego, oraz wskazanie trwających do dziś reperkusji. Dyktujący tę formę zapóźniony, polski piktorializm przełomu lat 20. i 30. XX w., wbrew tendencjom zachodnim, narzucił dominację estetyki nad wartością dokumentalną, co jeszcze po II wojnie światowej skutkowało odmawianiem cech artystycznych nowo narodzonej fotografii reportażowej czy w ogóle prasowej. Analizuję to na przykładzie środowiska poznańskiego, które przed rokiem 1919 zmierzało drogą fotografów niemieckich, tzn. ku dowartościowaniu dokumentu przez Nową Rzeczowość i wysokiej jakości fotografię prasową, a mimo tego uległo presji piktorializmu. Zdecydował o tym archaiczny snobizm, który uniemożliwił zachodnią demokratyzację stosunków między fotografami zawodowymi a kołami artystowskich amatorów. Za autorem zasady współczynnika humanistycznego Florianem Znanieckim staram się dotrzeć do mentalności i systemów kulturowych ludzi minionego okresu. W badaniach sięgam więc najchętniej do kronik, materiałów biograficznych, w tym dokumentów osobistych i wywiadów, do opracowań takie źródła wykorzystujących lub autorstwa świadków epoki.

Marek Sioma

Słowa kluczowe: Legion Młodych, Druga Rzeczpospolita, młodolegioniści, młodzież, Józef Piłsudski, obóz piłsudczykowski

Pod koniec lat 20. XX w. w środowisku uniwersyteckiej młodzieży warszawskiej i lwowskiej narodziły się koncepcje stworzenia organizacji mającej w swym założeniu propagować idee Józefa Piłsudskiego. 13 lutego 1930 r. w Warszawie utworzono Legion Młodych – Akademicki Związek Pracy dla Państwa. Przez kolejne cztery lata organizacja rozwijała się, zyskując nowych członków i cieszyła się poparciem piłsudczyków z Marszałkiem na czele. W rozumieniu ówczesnie rządzących miała realizować cele statutowe, ale już po dwóch latach działacze Legionu uznali, że docelowo powinien on stać się masową organizacją młodzieżową wykraczającą poza teren akademicki. Zamierzali przy tym walczyć przede wszystkim o młodzież robotniczą i chłopską. Po nieudanej próbie podporządkowania Legionu Bezpartyjnemu Blokowi Współpracy z Rządem we wrześniu 1934 r. oraz wskutek wielu okoliczności (m.in. wewnętrzne podziały) mentorzy, skupieni w klubach seniorów, wypowiedzieli w kwietniu 1935 r. mecenat. Był to moment przełomowy, od którego rozpoczął się powolny proces „umierania” Legionu – organizacji stworzonej z fascynacji młodych postacią Piłsudskiego. Organizacja nie została zlikwidowana, ale i nie wróciła też do wcześniejszego znaczenia i pozycji. Zakończyła istnienie w grudniu 1938 r. stając się częścią Legionu Młodzieży Polskiej. Celem artykułu było pokazanie przyczyn i okoliczności, które doprowadziły do upadku najpotężniejszej organizacji młodzieżowej obozu piłsudczykowskiego pierwszej połowy lat 30. XX w.

Krzysztof Siwek

Słowa kluczowe: Anthony J. Drexel Biddle, II Rzeczpospolita, Stany Zjednoczone, sytuacja międzynarodowa, dyplomacja, okres międzywojenny, Europa

Celem artykułu jest przedstawienie poglądów Anthony'ego J. Drexel Biddle'a, ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie, na sytuację międzynarodową i politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej w latach 1937-1939. Tekst przedstawia nieobecne szerzej w polskiej historiografii spojrzenie ambasadora amerykańskiego na rolę Polski w Europie oraz przybliżeniu jego oceny "polityki równowagi" prowadzonej przez ministra Józefa Becka w okresie poprzedzającym wybuch drugiej wojny światowej. Z badań wynika, że Biddle podzielał wówczas zasadniczo polski punkt widzenia na zagrożenie płynące ze strony hitlerowskich Niemiec i Związku Radzieckiego przypisując Polsce centralne znaczenie dla rozwoju sytuacji polityczno-militarnej w Europie. Z tego powodu okazywał poparcie dla polskiej woli oporu wobec zbliżającej się agresji niemieckiej, ponieważ postawa Warszawy była w jego oczach swoistym "barometrem" gotowości Wielkiej Brytanii i Francji do powstrzymania ekspansji niemieckiej. Chociaż stanowisko Biddle'a z końca lat 30. XX w. nie miało większego wpływu na politykę USA oraz europejskich mocarstw wobec Polski, to jednak rzuca interesujące światło na polską politykę zagraniczną i jej odbiór przez zachodnie mocarstwa przyczyniając się do lepszego zrozumienia tego kluczowego dla losów naszego kraju okresu dziejów. Tekst powstał w oparciu o analizę dokumentów dyplomatycznych i korespondencji ambasadora Biddle'a z lat 1937-1939.

Agnieszka Szczepaniak-Kroll

Słowa kluczowe: Polacy, Berlin, RFN, migracje, transmigranci, tożsamość

Perspektywa transnarodowa upowszechniła się w badaniach w latach 90. XX w. Była rezultatem wzrastającej mobilności ludzi, budujących poprzez swoje międzynarodowe wędrówki sieci powiązań polityczno-społeczno-kulturowych, przekraczające granice państwowe. Polacy włączyli się w transmigracyjny nurt dopiero w XXI w. na skutek zmian, które zaszły w tej części kontynentu kilka lat wcześniej, kiedy upadł ustrój komunistyczny. Transnarodowe życie szybko stało się codziennością młodych ludzi, lecz w ich ślady poszli także starsi, już zintegrowani migranci. Transnacionalizm wpłynął na ich tożsamość. Pewne jej elementy umocniły się, inne uległy zmianie. Artykuł przedstawia ten proces. Oparty został na badaniach terenowych prowadzonych w Berlinie w latach 2009-2018 w ramach dwóch projektów badawczych, finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki.

Michał Białkowski

Słowa kluczowe: Karol Wojtyła, Episkopat Polski, Konferencja Episkopatu Polski, Komisja Główna/Rada Główna Episkopatu Polski, Komisja Apostolstwa Świeckich, Podkomisja Studiów, Komisja do Spraw Nauki Katolickiej, Rada Naukowa, Komisja Duszpasterstwa Ogólnego; Komisja Soborowa; Komisja Powołań, Rada do spraw Kultury

Celem artykułu jest ukazanie wiodącej roli Karola Wojtyły w pracach Konferencji Episkopatu Polski w latach 1958-1978. Głównym problemem badawczym będzie opis udziału i realnego wpływu Karola Wojtyły na działalność Konferencji Episkopatu Polski oraz ocena skutków jego działalności. Sformułować można następujące hipotezy: 1) wpływ Karola Wojtyły na prace Konferencji Episkopatu Polski ewoluował wraz ze zmianą pozycji w strukturze episkopatu (silna tendencja wzrostu wpływu);

2) Karol Wojtyła podejmował działania wieloaspektowe, wielokierunkowe i wielopłaszczyznowe; 3) podejmowane przez Karola Wojtyłę działania na forum Episkopatu Polski znacząco wpłynęły na rozwój stosunków państwo – Kościół. Badania prowadzone w oparciu o metodę historyczną (genetyczną) oraz analizy treści. Karol Wojtyła odegrał znaczącą rolę w pracach Konferencji Episkopatu Polski oraz jej komisji specjalistycznych. Od 1958 r. (nominacja na biskupa sufragana krakowskiego) był członkiem KEP, a w 1964 r. (wyniesienie do godności arcybiskupa metropolity krakowskiego) wszedł w skład ścisłego grona kierowniczego – Komisji Głównej/Rady Głównej EP. W ramach przydzielonych mu wówczas zadań przygotowywał listy duszpasterskie; uczestniczył w kształtowaniu stosunków z władzami PRL; odpowiadał za kontakty ze Stolicą Apostolską oraz zagranicznymi konferencjami episkopatów; inspirował zmiany struktury organizacyjnej, celów i zadań Konferencji Episkopatu Polski. Ważnym odcinkiem zaangażowania na forum Konferencji Episkopatu Polski był udział w pracach komisji specjalistycznych. Ilość oraz różnorodność zgłaszanych przez niego propozycji, projektów, postulatów jest świadectwem nieprzeciętnego intelektu, zdolności organizacyjnych i predyspozycji przywódczych przyszłego papieża.

Jan Barcz

Słowa kluczowe: Niemcy, Polska, negocjacje, świadczenia dla ofiar, porozumienie z 16 października 1991 r.

Przedmiotem artykułu jest analiza przebiegu negocjacji dotyczących świadczeń od Niemiec dla polskich ofiar zbrodni nazistowskich.. Doprowadziły one do zawarcia porozumienia z 16 października 1991 r., które otworzyło drogę do udzielenia pomocy ofiarom zamieszkałym w Polsce. Jest to stosunkowo słabo opracowany obszar pakietu regulacji (Traktat o potwierdzeniu granicy, „duży” Traktat, Traktat „2 + 4”), otwierających nowy rozdział w stosunkach polsko-niemieckich. W artykule w znacznej części odwołano się do dokumentów publikowanych po raz pierwszy. Negocjacje, które doprowadziły do zawarcia porozumienia z 16 października 1991 r. trwały ponad dwa lata i były niezmiernie złożone. W ich wyniku wynegocjowano tzw. rozwiązanie pragmatyczne, w ramach którego - abstrahując od rozbieżności w stanowiskach prawnych (uprzednio blokujących wypłatę świadczeń z RFN) - otworzyło drogę do udzielenia konkretnej pomocy zamieszkałym w Polsce ofiarom zbrodni nazistowskich.

Damian Bębnowski, Rafał Matera

Słowa kluczowe: instytucje włączające, Druga Rzeczpospolita, prawa polityczne, waluta, podatki, prawa własności.

Celem artykułu jest osadzenie problematyki gospodarki Drugiej Rzeczpospolitej w latach 1918-1926 w perspektywie koncepcji instytucji włączających i wykluczających Acemoglu i Robinsona w ramach teorii nowej ekonomii instytucjonalnej. Autorzy zbadali inkluzyjny charakter takich instytucji jak: prawa polityczne, waluta, podatki oraz prawa własności. Pozwoliło to na pozytywne zweryfikowanie hipotezy, iż w Polsce w latach 1918-1926 występowały włączające instytucje polityczne i ekonomiczne, które stworzyły warunki dla wzrostu gospodarczego w latach 1926-1929. Badania zostały oparte na krytycznej analizie materiałów źródłowych (zwłaszcza ustaw, dekretów, rozporządzeń, a także danych statystycznych) oraz wybranej literatury przedmiotu.

Piotr Chrobak

Słowa kluczowe: Wybory do Parlamentu Europejskiego w Polsce, referendum akcesyjne do Unii Europejskiej, kampania wyborcza i referendalna, marketing polityczny, Pomorze Zachodnie, Ziemia lubuska

Celem artykułu jest przeanalizowanie kształtowania się preferencji wyborczych podczas referendum akcesyjnego do Unii Europejskiej oraz w poszczególnych elekcjach do Parlamentu Europejskiego w okręgu wyborczym nr 13 – w którego skład wchodzi województwa zachodniopomorskie i lubuskie – w odniesieniu do wyników w skali kraju. Zarówno w latach 90. XX w., jak i na początku XXI w. mieszkańcy obu regionów wykazywali lewicowe preferencje wyborcze. Zmiana tych zachowań nastąpiła podczas pierwszych wyborów do PE, a następnie postępowała w kolejnych elekcjach nie tylko europejskich, ale także do parlamentu krajowego oraz na Prezydenta RP i do władz samorządowych. Dzięki przeprowadzeniu analizy porównawczej poszczególnych elekcji, będzie można zweryfikować hipotezę, że w analizowanych województwach wchodzących w skład okręgu wyborczego nr 13 nastąpiła zmiana z preferencji wyborczych z lewicowych w kierunku centrum sceny politycznej.

Kinga Czechowska, Krzysztof Kania

Słowa kluczowe: Ewelina Zaleska, August Zaleski, wrzesień 1939, II wojna światowa

Ewelina Zaleska, autorka prezentowanego dziennika, była żoną Augusta Zaleskiego, polskiego dyplomaty, ministra spraw zagranicznych (1926-1932, 1939-1941) i prezydenta RP na uchodźstwie (1947-1972). Swoje wspomnienia *Nasza podróż* pisała we wrześniu 1939 r., kiedy wybuchła najpierw wojna niemiecko-polska, a później II wojna światowa. Najpierw opisała swoją podróż z majątku Psarskie w Wielkopolsce do Warszawy, gdzie dołączyła do męża. Następnie po kilku dniach podjęła decyzję o opuszczeniu kraju. Podobnie postąpiły wówczas polskie władze, przy czym pamiętać należy o istotnej różnicy: Zaleski nie sprawował wówczas urzędu państwowego i nie można go oceniać według tych samych kryteriów. Wspomnienia autorstwa jego żony rzucają nowe światło na tę kontrowersyjną decyzję polskich oficjeli, a co więcej, przynoszą wiele informacji dzięki opisowi życia społecznego w pierwszym miesiącu wojny oraz reakcji opinii publicznej na niektóre z najważniejszych wydarzeń.

Jakub Grygutis

Słowa kluczowe: prawo pracy, konstytucja, ochrona pracy

Celem artykułu jest przedstawienie podstaw praw pracowniczych w konstytucjach z okresu dwudziestolecia międzywojennego tj. konstytucji marcowej i kwietniowej. Artykuł prezentuje analizę dogmatycznoprawną przepisów dotyczących praw i wolności pracowniczych oraz aksjologii prawa pracy opartego na tych przepisach. Przedstawiona została wyraźna tendencja rozwoju norm konstytucyjnych w stosunkach pracy: od indywidualistycznego podejścia do przepisów prawa pracy i wyodrębnienia szczytkowego katalogu tych praw w konstytucji marcowej do antyindywidualistycznego ujęcia w konstytucji kwietniowej i zaniechania formułowania wprost tych praw w przepisach konstytucji. Autor w swoich rozważaniach posługuje się metodą historycznoprawną oraz dogmatycznoprawną. Dariusz Jeziorny Słowa kluczowe: niepodległość Polski, wizerunek Polski, Żydzi w Polsce, zajścia antyżydowskie, prasa amerykańska Zaraz w pierwszych tygodniach swojej

niepodległości polski rząd musiał stawić czoła serii zjść antyżydowskich na podległych sobie terenach. W artykule poszukiwana jest odpowiedź na pytanie o to, czy o kwestii żydowskiej w Polsce pisała prasa amerykańska, która stawiała się po I wojnie światowej coraz bardziej wpływowa na świecie, a wiązało się to z potęgą ekonomiczną i finansową USA. Rozstrzygnięta jest kwestia, o których zjściach pisano w USA i na ile obiektywnie. Istotne jest przedstawienie reakcji organizacji żydowskich oraz polskich w Stanach Zjednoczonych na nadchodzące doniesienia oraz sposób opisywania ich w prasie amerykańskiej. Ostatnim ważnym zagadnieniem poruszonym w artykule jest termin opisywania rozgrywających się wydarzeń. Wszystkie te szczegółowe kwestie pozwalają uchwycić ciekawy problem, jakim jest kreowanie wizerunku odradzającej się Polski za Atlantykiem. Dla każdego kraju jest to sprawa istotna, a dla niepodległej Polski, która kształtowała swoje granice i niezależny byt po rujnującej podstawy ekonomiczne wojnie, była to kwestia mogąca zaważyć o jej przyszłym losie. Wszak Stany Zjednoczone i inne mocarstwa Ententy miały głos decydujący na Konferencji Pokojowej w Paryżu.

Krzysztof Łagojda

Słowa kluczowe: polska administracja, pełnomocnicy rządu, grupy operacyjne KERM, sowiecka komendantura wojenna, Niemcy.

Celem artykułu i problemem badawczym było przedstawienie początków polskiej administracji na ziemi kłodzkiej tuż po zakończeniu II wojny światowej. Ramy chronologiczne tekstu zamykają się na 1945 r. W artykule zostały opisane wydarzenia związane z przybyciem na te tereny pełnomocników rządu RP i ich grup oraz Grup Operacyjnych Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów i Ministerstwa Przemysłu. Autor skupia się na kształtowaniu się relacji między polskim aparatem administracyjnym a sowieckimi komendanturami wojennymi. Przedstawia stosunek ludności niemieckiej do polskiej władzy. Opisuje trudności z jakimi przyszło zmierzyć się Polakom w pierwszych miesiącach po wojnie. Istotnym aspektem przedstawionym w tekście jest walka o przejmowanie zakładów przemysłowych na ziemi kłodzkiej z rąk sowieckich, a także skala ich grabieży. Autor stawia hipotezę, iż mimo formalnego przekazania władzy przez Sowietów w czerwcu 1945 r. Polacy nie sprawowali władzy na zajętych terenach.. Autor wykorzystuje metodę opisową trzymając się ścisłej chronologii, ale także metodę geograficzną (specyfika ziemi kłodzkiej jako części Ziemi Zachodnich) oraz częściowo metodę porównawczą przedstawiając m.in. działalność różnych grup administracyjnych.

Marek Mikołajczyk

Słowa kluczowe: Polska, niepodległość, lata 1918-1989, zachodni obserwatorzy

Po roku 1918 Polska była kilkakrotnie przedmiotem wzmożonego zainteresowania ze strony państw zachodnich. W okresie międzywojennym była ważnym elementem europejskiej równowagi w obliczu zagrożenia ze strony Niemiec i Rosji radzieckiej. Po drugiej wojnie światowej wielu Polaków liczyło, że Amerykanie i Brytyjczycy nie dopuszczą do sowietyzacji Polski i wymuszą na Stalinie przestrzeganie przyjętych przezeń zobowiązań w kwestii wolnych wyborów. Nic takiego jednak nie nastąpiło. W okresie późniejszym, w takich momentach przełomowych, jak rok 1956 czy lata 1980-1981, sytuacja w Polsce była z uwagą śledzona przez państwa zachodnie. Tak też było w roku 1989, który przyniósł Polsce realną szansę na odzyskanie pełni niepodległości. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie relacji i opinii zachodnich obserwatorów, przede wszystkim dyplomatów i dziennikarzy, odnoszących się do przełomowych dla Polski wydarzeń z lat 1918-1989. Najwięcej

miejsca poświęcono w nich przemianom politycznym, chociaż poruszane są także sprawy gospodarcze, militarne, społeczne, jak też odnoszące się do mniejszości żydowskiej. Relacje te i zawarte w nich opinie nie zawsze są zgodne z naszą obecną wiedzą na temat omawianych problemów czy wydarzeń. Niemniej można przyjąć jako hipotezę badawczą, że w wielu przypadkach to na ich podstawie budowany był obraz polskiej rzeczywistości w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii czy też Francji, jak też polityka tych państw wobec Polski. Dla jej udowodnienia wykorzystano jako metody badawcze metodę filologiczną, porównawczą i socjologiczną.

Władysław Pęksa

Słowa kluczowe: prawo narodów, odzyskanie niepodległości, Traktat Wersalski, historia prawa polskiego w XIX i XX wieku, historia nauki polskiej

W 1937 r. ukazała się we Lwowie praca Stanisława Huberta pt. *Rozbiory i Odrodzenie Rzeczypospolitej*. Pochodzący z Wadowic uczeń Ludwika Ehrlicha przywołał w niej koncepcję zastosowania zasady *ius postlimini* wywodzącej się z prawa rzymskiego, jako podstawy zasady restytucji obowiązującej w prawie narodów (prawie międzynarodowym wg ówczesnej terminologii) i postulował jej zastosowanie do interpretacji zagadnienia odbudowy Rzeczypospolitej w 1918 r. Celem niniejszego opracowania- szkicu jest krytyczny rozbiór głównych tez i argumentacji tej pracy. Aczkolwiek nie znalazła ona zbyt szerokiego rezonansu w głównym nurcie nauki prawa międzynarodowego w Polsce, to pewne wątki w niej ujęte pojawiały się w propagandowych kampaniach uzasadniających roszczenia podnoszone w związku z odzyskaniem niepodległości, jak i dla oceny wydarzeń z przeszłości – w szczególności dla oceny XIX-wiecznych losów ziem polskich. Propagandowe argumenty przytaczane przez Huberta nie są przy tym obce także dyskursowi w innych krajach Europy Środkowej. Głównym problemem badawczym opracowania jest wskazanie, iż argumentacja S. Huberta w znacznym stopniu opierała się na mitach historycznych, dobieranych jednak tak, by przedstawiały się jak nie budzące wątpliwości „twarde” fakty. Podstawową metodą niniejszego opracowania jest wyodrębnienie najważniejszych tez Huberta i poddanie ich krytycznemu spojrzeniu nauki historii prawa w XXI w. Pozwala to pokazać, które z jego tez przetrwały próbę czasu, a które można uznać jedynie za dyskurs czysto propagandowy.

Andrzej Piasecki

Słowa kluczowe: monografia, miasto, historiografia, ocena, Polska (1918-1939)

Artykuł jest próbą oceny (formalnej i merytorycznej) rozdziałów poświęconych Polsce przedwojennej w monografiach lokalnych. Opiniotwórcze znaczenie tych książek powoduje, że zawarte w nich treści mają znaczący wpływ na kształtowanie się wiedzy o przeszłości danej wspólnoty lokalnej. Są podstawą do wychowania w duchu patriotyzmu lokalnego. Obraz Polski przedwojennej w tych książkach jest na ogół bogato udokumentowany źródłowo i przedstawiony w atrakcyjnej formie. Autorzy to najczęściej pasjonaci badań regionalnych: nauczyciele historii, profesorowie. Większość opisów dotyczących lat 1918-1939 stworzyły zespoły badawcze. W ich pracy duże znaczenie odegrała inspiracja publicznych sponsorów i profesjonalnych recenzentów. Mimo wysokiej oceny rzetelności analizowanych rozdziałów, jest w tych opowieściach wiele do uzupełnienia i poprawienia (np. życie codzienne mieszkańców wsi, sytuacja mniejszości narodowych). Wciąż pozostają niezbadane źródła proveniencji wojskowej (zdeponowane w archiwum sztabu generalnego), materiały ziemokostw

lokalnych z Izraela i Niemiec. Jubileuszowe obchody 100-lecia niepodległości są doskonałą okazją do tego, aby właściwie ocenić i docenić specyfikę tytułowego zagadnienia.